

Η αξία των σπόγγων για τον άνθρωπο της αρχαιότητας

Γνωρίζουμε σήμερα ότι οι σπόγγοι είναι οι πιο αρχέγονοι πολυκύτταροι ζωικοί οργανισμοί στον πλανήτη. Εξίσου αρχέγονη όμως είναι η σχέση του ανθρώπου με τους σπόγγους, αφού οι θαλάσσιοι αυτοί οργανισμοί έχουν ελκύσει το ενδιαφέρον του από πολύ παλιά, εξαιτίας της σπογγώδους φύσης και της χρηστικότητάς τους στην ατομική και οικιακή υγιεινή. Η σημαντική θέση που κατείχαν στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων της αρχαιότητας έχει αποτυπωθεί, συχνά με πολύ γλαφυρό τρόπο, στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Περισσότεροι από 40 αρχαίοι συγγραφείς, από τον Όμηρο και τον Αίσωπο μέχρι τον Πλούταρχο και το Διοσκουρίδη, μας πληροφορούν, σε περίπου 250 αναφορές περισσότερο ή λιγότερο εκτεταμένες, για τα χαρακτηριστικά των σπόγγων, τη βιολογία τους, την αλιεία και τις ποικίλες χρήσεις τους. Ανάμεσά τους, φυσικά, κυριαρχούν ο Αριστοτέλης, που υπογράμμισε τη ζωική τους φύση, και ο Ιπποκράτης, που εξήρε τις φαρμακευτικές τους ιδιότητες και την αξία τους στην ιατρική. Φαίνεται όμως πως οι σπόγγοι είχαν κεντρίσει το ενδιαφέρον του ανθρώπου της αρχαιότητας όχι μόνο ως χρηστικά αντικείμενα, αφού τους συναντάμε συχνά στη λογοτεχνία και την τέχνη.

Τι γνώριζαν οι αρχαίοι για τους σπόγγους;

Στα Ομηρικά έπη εμφανίζεται για πρώτη φορά γραπτά η λέξη σπόγγος που θα χαρακτήριζε στο εξής τους ποροφόρους αυτούς οργανισμούς στην ελληνική γλώσσα αλλά και στη διεθνή επιστημονική ορολογία (Sponges ή Porifera).

Τη σημαντικότερη βιολογική πληροφορία για τους σπόγγους – σε σχεδόν πλήρη συμφωνία με τη σύγχρονη επιστημονική γνώση – την οφείλουμε στον Αριστοτέλη. Ο μεγάλος φιλόσοφος, εντυπωσιασμένος από την «ενδιάμεση» φύση τους μεταξύ φυτών και ζώων, γράφει στο έργο του *Των περί τα ζώα ιστοριών*:

«οὕτω δ' ἐκ τῶν ἀψύχων εἰς τὰ ζῶα μεταβαίνει κατὰ μικρὸν ἢ φύσις... Μετὰ γάρ τό τῶν ἀψύχων γένος τό τῶν φυτῶν πρῶτόν

*Αναπληρώτρια
καθηγήτρια
Α.Π.Θ.

έστιν... Ἡ δέ μετάβασις ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ ζῶα συνεχῆς ἐστιν...
Ἔνια γάρ τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ διαπορήσειεν ἂν τις πότερον ζῶόν
ἐστιν ἢ φυτόν... ὁ δέ σπόγγος παντελῶς ἔοικε τοῖς φυτοῖς...»
(588β4-20)

ενώ αλλοῦ επιχειρηματολογεῖ υπέρ της ζωικῆς τους φύσης λέγοντας ὅτι ὁ σπόγγος ἔχει αἰσθήσεις αφοῦ, ὅταν ἀντιληφθεῖ ὅτι πρόκειται νὰ τον κόψει κάποιος, ἀντιστέκεται:

«...δοκεῖ δέ καί ὁ σπόγγος ἔχει τινὰ αἴσθησιν. Σημεῖον δ' ὅτι χαλεπώτερον ἀποσπάται, ἂν μὴ γένηται λαθραίως ἢ κίνησις, ὡς φασιν» (487β8).

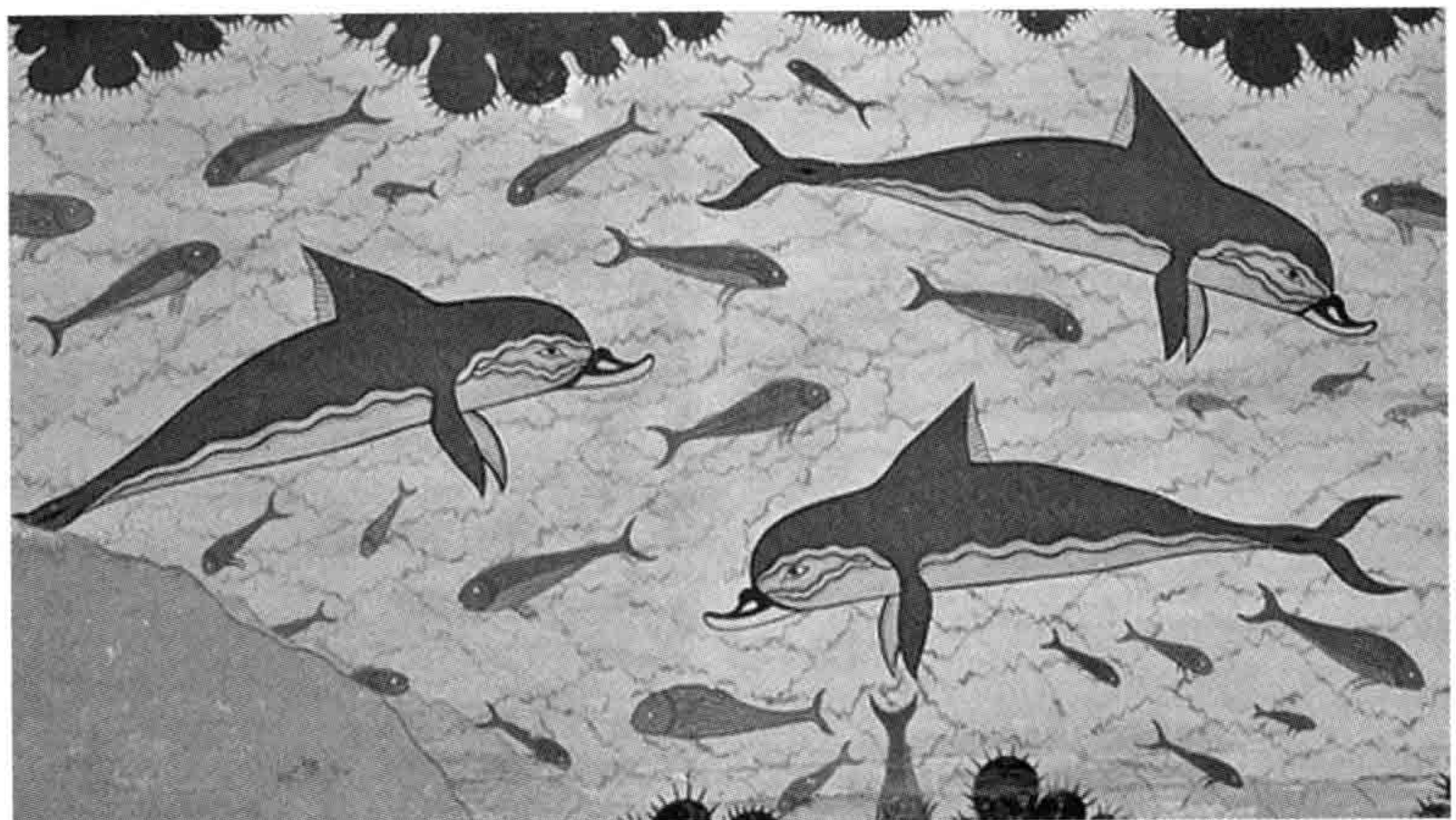
Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει 4 εἴδη σπόγγων που ἀλιεύονταν γιὰ χρῆση στὴν υγιεινή, τὸν μανό, τὸν πυκνό, τὸν τράγο καὶ τὸν ἀχίλλειο, ἐνῶ διακρίνει ἓνα συγγενικό εἶδος, τὸν ἀπλυσία «δια τὸ μὴ δύνασθαι πλύνεσθαι». Δείχνει νὰ γνωρίζει πολὺ καλά τὴν ἀναγεννητικὴ ἰκανότητα τῶν σπόγγων,

«...ἐάν δ' ἀπορραγῆ, φύεται πάλιν ἐκ τοῦ καταλοίπου καὶ ἀναπληροῦται» (548β17)

καθὼς καὶ τὴν ιδιότητά τους νὰ συμβιώνουν με ἄλλους ὁργανισμοὺς που βρίσκουν καταφύγιο στὰ κανάλια τους, καθιστώντας τους «ζωντανὰ ξενοδοχεῖα» ἢ «μηχανικούς περιβάλλοντος», ὅπως τους χαρακτηρίζει ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη:

«τρέφει δέ ἐν ἑαυτῷ ζῶα, ἔλμινθας τε καὶ ἕτερα ἄττα» (548β15) ἢ
«τῶν δέ σπόγγων ἐν ταῖς θαλάμαις γίνονται πιννοφύλακες»
(548α28).

Ἀκόμη, μιλάει γιὰ τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν σπόγγων παρατηρώντας ὅτι οἱ μαλακότεροι ζοῦν στὰ πιο ἤρεμα καὶ βαθιὰ νερά καὶ ὅτι γενικά προτιμοῦν τοὺς σκιερούς βραχώδεις βυθοὺς. Τέλος, δίνει πληροφορίες γιὰ τὶς διαφορὲς

Εικ. 1. Ἀπεικόνιση σπόγγων (σύμφωνα με τὸν ἀρχαιολόγο Sir A. Evans, 1930) στὸ πάνω καὶ κάτω περιθώριο τῆς τοιχογραφίας με τὰ δελφίνια, ἀπὸ τὸ «δωμάτιο τῆς βασίλισσας» στὸ ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ, 1700 π.Χ.

ανάμεσα στα είδη των σπόγγων που ευδοκούν σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, για παράδειγμα οι πυκνοί (σημερινοί μανταπάδες) στον Ελλήσποντο λόγω των ρευμάτων, ενώ αυτοί με την αραιή υφή (καπάδικα) στις ακτές της Λυκίας.

Την πλούσια πρωτογενή καταγραφή του Αριστοτέλη για τους σπόγγους αναπαρήγαγαν μετέπειτα στα έργα τους πολλοί άλλοι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, όπως ο Ποσειδώνιος, ο Αντίγονος, ο Χρύσιππος κ.α., αλλά και Ρωμαίοι, όπως ο Πλίνιος στο έργο του *Φυσική ιστορία*.

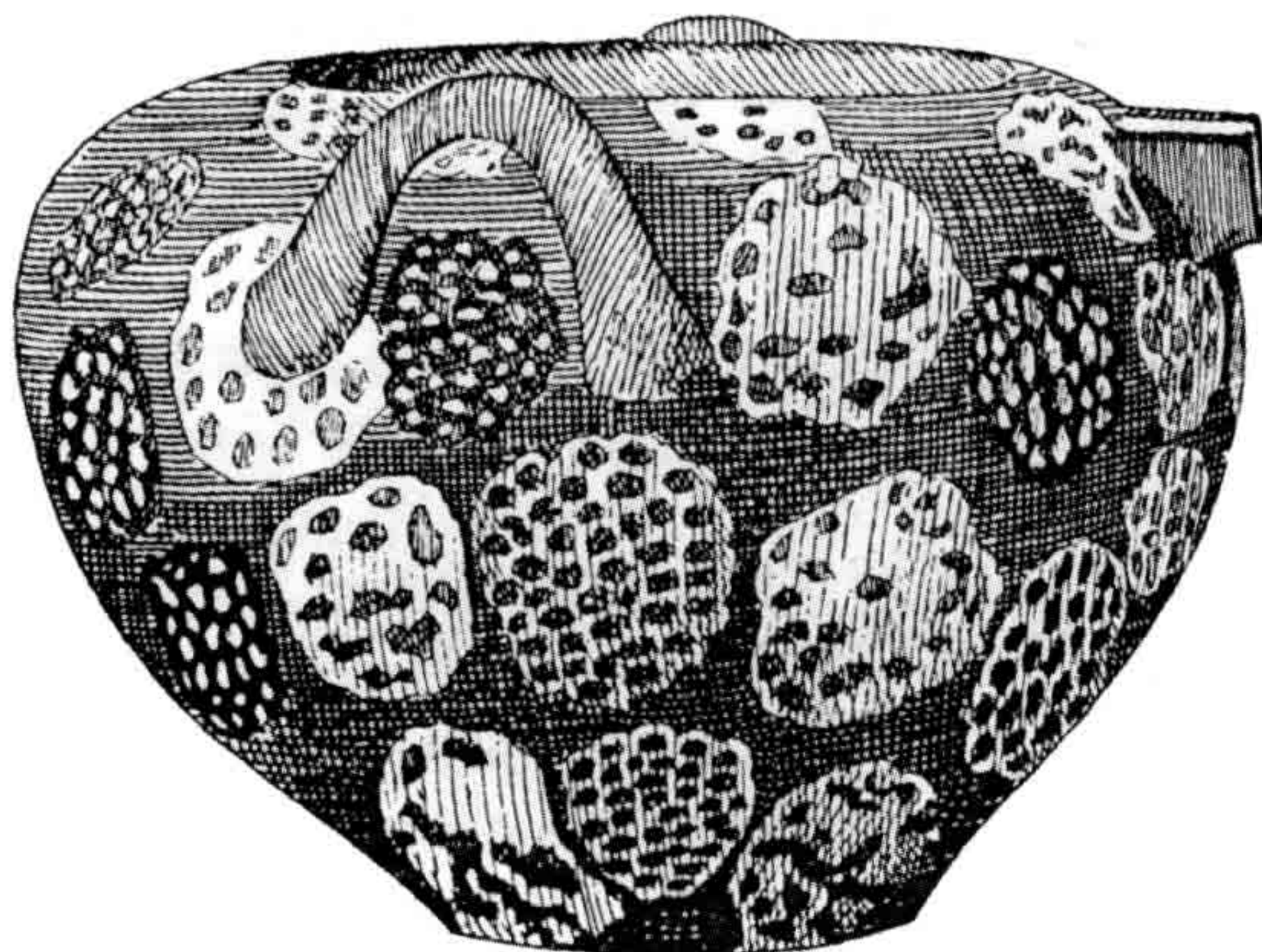
Σπογγαλιεία και εμπόριο

Ο σπογγοθήρας, σπογγοκολυμβητής, σπογγοτόμος ή απλά σπογγεύς ήταν μια πολύ καλά γνωστή επαγγελματική δραστηριότητα στην Αρχαία Ελλάδα. Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ηρακλείδης τον 3ο π.Χ. αιώνα, σε μερικές παραθαλάσσιες κοινότητες του Αιγαίου οι κάτοικοι ήταν σχεδόν όλοι αλιείς και συμπλήρωναν το εισόδημά τους συλλέγοντας σπόγγους και πορφύρες:

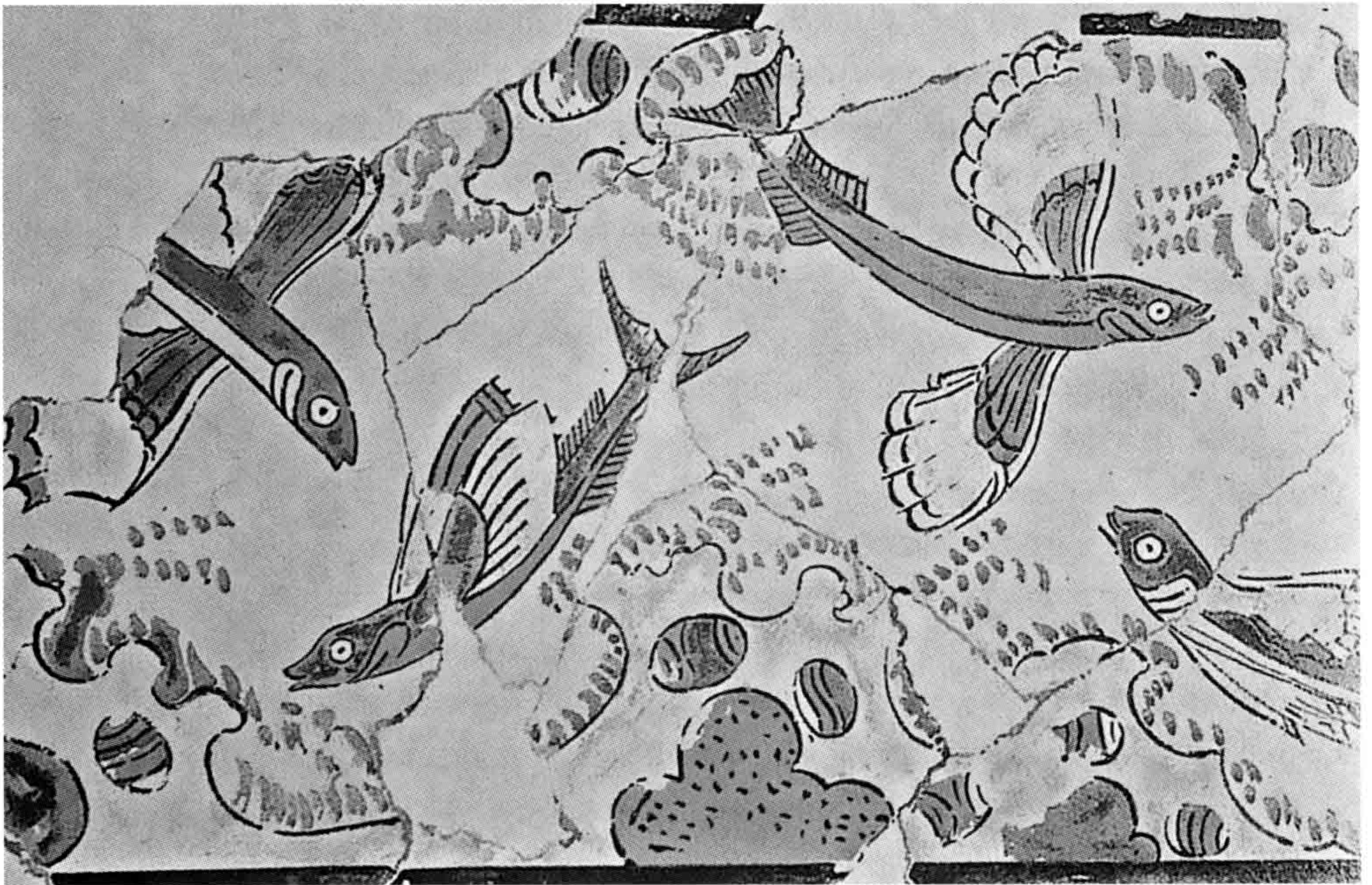
«...ἔτι δέ καί πορφύρας καί σπόγγων τόν βίον ἔχοντες».

Οι επαγγελματίες σπογγοθήρες πάντως επιτελούσαν βαρύ και επικίνδυνο έργο, όπως πολύ γλαφυρά περιγράφει ο Οππιανός στα *Αλιευτικά* του:

«Πιο μαρτυρικό από το άθλημα των σφουγγαράδων έργο για ανθρώπους λέω με βεβαιότητα πως άλλο δεν υπάρχει... Όταν ο άνδρας παίρνει τον οπλισμό του, έτοιμος για τον αγώνα ... προσεύχεται στο Φοίβο να έχει καλή σοδειά και να τον προστατεύει από κάθε αναπάντεχο κακό... Με χονδρό σκοινί στη μέση ο σφουγγαράς αφού ζωστεί, σηκώνει ... με την αριστερή παλάμη το βαρύ χυτό μολύβι και με τη δεξιά το ακονισμένο δρεπάνι. Και μες το στόμα του το λάδι κρατάει στου σαγονιού το μέρος. Βουτάει στις δίνες του νερού και το βαρύ μολύβι κάτω τον τραβάει... .. όταν φτάσει στο βυθό το λάδι φτύνει .. κι αυτό μεγάλη λάμψη δίνει και σαν ημέρας φως απλώνεται μες το νερό. .. κι όταν κοντά στις πέτρες φτάνει, βλέπει τα μαύρα τα σφουγγάρια που φυτρών-

Εικ. 2. Σχεδιαστική απεικόνιση αγγείου που βρέθηκε στο σπήλαιο των Καμαρών της κεντρικής Κρήτης (1800-1700 π.Χ). Ο αρχαιολόγος Sir A. Evans υποστήριξε ότι τα εικονιζόμενα αντικείμενα είναι απολιθωμένοι σπόγγοι, ενώ ο μεγάλος μελετητής των σπόγγων Walter Arndt (1935) πιστεύει ότι μάλλον πρόκειται για αρτίγονους σπόγγους του μπάνιου.

Εικ. 3. Απεικόνιση σπόγγου σε σχεδιαστική αναπαράσταση της τοιχογραφίας με τα χελιδονόψαρα από τη Φυλακωπή της Μήλου, 1600-1500 π.Χ.

νουν .. Κι ορμώντας κόβει το σφουγγάρι... αλλά προσέχει να μη βραδύνει και τραβάει αμέσως το σχοινί σήμα στους συντρόφους για να τον ανεβάσουν...» (612-657, μετάφραση Σακελλάρη Τρικοίλη).

Η επεξεργασία των σπόγγων προκειμένου να γίνουν κατάλληλοι για χρήση γινόταν με έκθεσή τους στον ήλιο, ή ακόμη και το βράδυ στο φως της σελήνης, πάνω στα βράχια της ακτής, ώστε να εκτίθενται στον ψεκασμό των κυμμάτων, με το κοίλο μέρος από πάνω και το σημείο πρόσφυσης από κάτω. Η διαδικασία αυτή περιγράφεται από το Διοσκουρίδη στο *Περί ύλης ιατρικής* (5.120.3):

«Λευκαίνονται δὲ αὐτῶν οἱ ἀπαλώτατοι ἐν τοῖς καύμασι βρεχόμενοι τῇ ἐπὶ τῶν πετρῶν συνισταμένη ἀλός ἄχνη καὶ ἡλιαζόμενοι, ἐπιβλεπέτω δὲ τὸ μὲν κοῖλον αὐτῶν ἄνω, κάτω δὲ ἡ ἀποτομή. Εἰ δὲ εἶη αἰθρία, καὶ ὑπὸ τὴν σελήνην τίθενται, βρεχόμενοι τῇ ἀλός ἄχνη ἢ θαλάσση: γίνονται δὲ λευκότετοι οἱ τοιοῦτοι» (5.120.3).

Η αλιεία και το εμπόριο των σπόγγων έγιναν αντικείμενο μύθων και διηγήσεων, όπως για παράδειγμα η ιστορία που διηγείται ο Εύδημος για τον έρωτα μιας φώκιας με έναν άσχημο σφουγγαρά, που όμως τον έβλεπε σαν να ήταν ο ομορφότερος άνδρας που είχε ποτέ συναντήσει! Ο Αίσωπος από τη μεριά του διηγείται στο μύθο *Μικρέμπορος και ονάριον* την ιστορία με τον

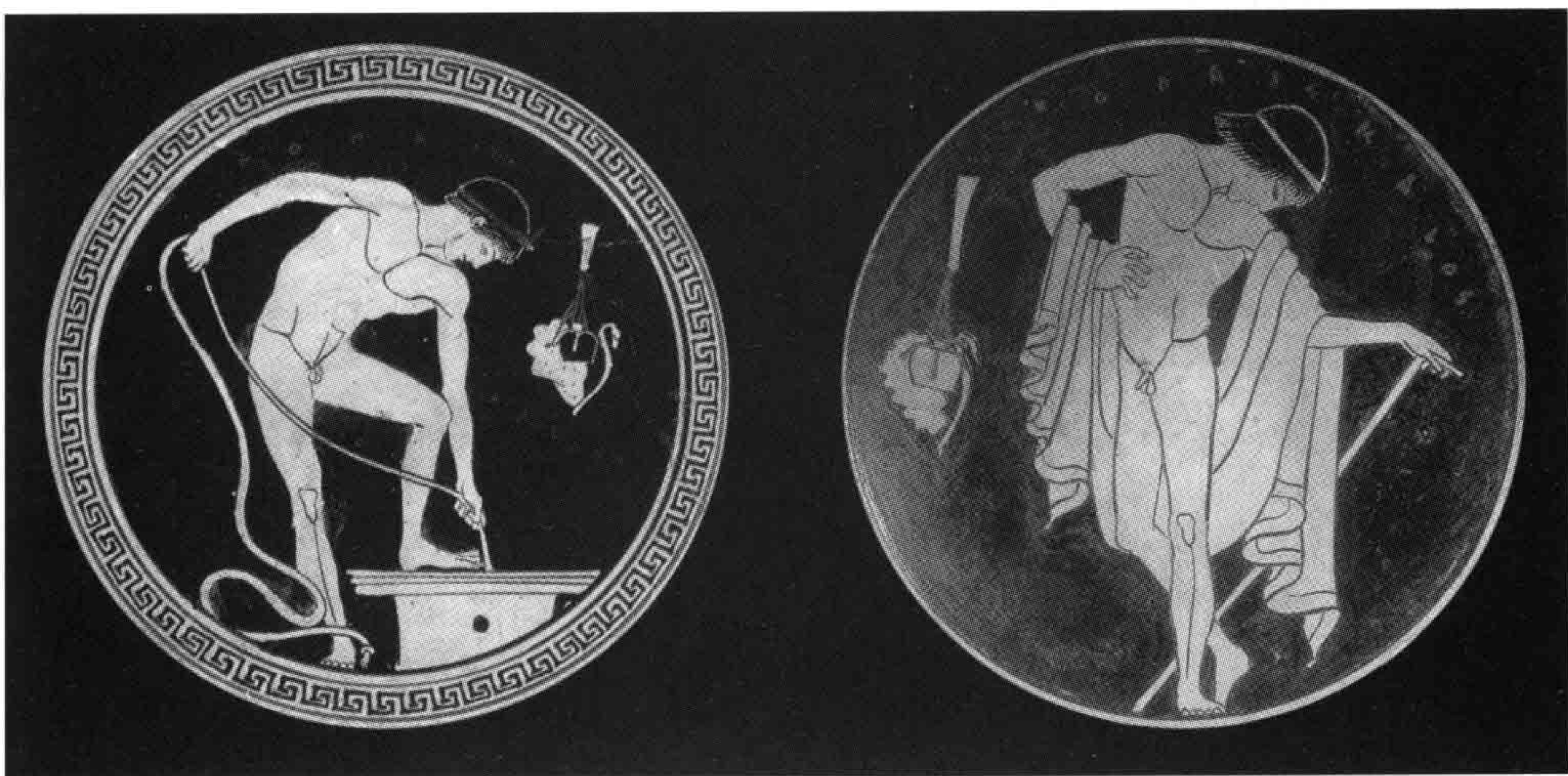
έμπορο που μεταφέρει μια υπερβολικά μεγάλη ποσότητα αλατιού φορτωμένη στο γάιδαρό του. Όταν εκείνος προσπαθεί να περάσει ένα ποτάμι, το αλάτι διαλύεται κι ο γάιδαρος βγαίνει σώος. Την επόμενη φορά που ο γάιδαρος είναι φορτωμένος σφουγγάρια ο έμπορος ξαναδοκιμάζει να διασχίσει το ποτάμι, πιστεύοντας ότι ο γάιδαρος θα τα καταφέρει όπως και την προηγούμενη. Το βάρος όμως των σφουγγαριών αυξάνεται από το νερό και ο έμπορος χάνει το γάιδαρό του. Και ο μεγάλος μυθοποιός καταλήγει:

«Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι πολλάκις ἐν ᾧ τις εὐτύχησεν, ἐν αὐτῷ και πίπτει».

Οι σπόγγοι στην καθαριότητα, τη σωματική υγιεινή και άλλες οικιακές χρήσεις

Ο Όμηρος βάζει τους σπόγγους στα χέρια θεών και ανθρώπων. Στην *Ιλιάδα* (Σ414), ο Ήφαιστος περιμένοντας τη Θέτιδα στο εργαστήριό του, σκουπίζει το πρόσωπο και τα χέρια του με ένα σπόγγο, ενώ στην *Οδύσσεια* (α111, υ151, χ439, 453) οι υπηρέτες καθαρίζουν τα τραπέζια και τα καθίσματα στο παλάτι του Οδυσσέα με πολυτρήτους σπόγγους (*σπόγγοισι πολυτρήτοισι*).

Η χρήση των σπόγγων στην καθαριότητα των νοικοκυριών της εποχής καταγράφεται από πολλούς συγγραφείς. Οι σπόγγοι συγκαταλέγονται στα αντικείμενα καθημερινής χρήσης μαζί με μαχαίρια, τρίποδες, βάζα, πιάτα, δοχεία λαδιού, λαμπτήρες κ.α.. Οι συχνές απεικονίσεις τους σε αγγεία επιβεβαιώνουν ότι αποτελούσαν απαραίτητο εξάρτημα για την υγιεινή των αθλητών μαζί με τη στλεγγίδα (μεταλλική ξύστρα για τον καθαρισμό του σώματος).

Εικ. 4. Απεικόνιση νεαρών αθλητών με τον απαραίτητο προσωπικό εξοπλισμό για το λουτρό τους στο Γυμνάσιο: τον αρύβαλλο, τη στλεγγίδα και το σφουγγάρι. Βρίσκονται στο εσωτερικό δύο ερυθρόμορφων αττικών κυλίκων και αποδίδονται στον αγγειογράφο Ονήσιμο, αρχές 5ου αι. π.Χ.

Με σπόγγους οι αρχαίοι έβαφαν τα υποδήματά τους (Αριστοφάνης, *Σφήκες* 600), έφραζαν τρύπες και ανοίγματα (*Αχαρνής*, 463), ενώ βρεγμένους σπόγγους τοποθετούσαν στο κεφάλι, για να αποφύγουν την ηλίαση (Ερασί-στρατος, *Μαρτυρίες* 190.2). Ακόμη, βάζοντας ένα κομμάτι σπόγγου μέσα σε νερωμένο κρασί, αυτός απορροφούσε το νερό και το αποχώριζε από το κρασί (*Χρύσιππος, Λογικά και φυσικά*, 471.28, 472.10).

Στην ιατρική και φαρμακευτική

Αν οι σπόγγοι αποτελούσαν εξάρτημα της καθημερινής υγιεινής στα σπίτια και τα γυμναστήρια, εξίσου συχνή και απαραίτητη ήταν η χρήση τους στην ιατρική πρακτική της εποχής. Από τα απλά θεραπευτικά λουτρά μέχρι διάφορες περίπλοκες εφαρμογές σε ειδικές παθήσεις, οι σπόγγοι είναι εντυπωσιακά παρόντες στα έργα του Ιπποκράτη (συναντά κανείς περί τις 100 αναφορές).

Πολύ συχνά αναφέρεται η χρήση τους στην περιποίηση και τη θεραπεία πληγών και τραυμάτων. Ήταν απαραίτητοι για την απορρόφηση των υγρών από τα τραύματα και το καθάρισμα των πληγών πριν την εφαρμογή του κατάλληλου φαρμάκου και το δέσιμό τους:

Οὐ χρή οὐδ' έμπλάσσειν τά φάρμακα πρὶν ἄν πάνυ ξηρόν ποιή-
σης το ἔλκος ...ἀνασπογγίζειν δέ τό ἔλκος πολλάκις σπόγγω ...
(*Περί ἐλκῶν* 4.2.3).

Μεγάλοι σπόγγοι βυθισμένοι σε χλιαρό νερό ή μέλι ανακούφιζαν από τον πόνο των αυτιών, του λαιμού, της γλώσσας, ερεθισμούς των ματιών και πονοκεφάλους, πόνους των πλευρών και της μέσης, πρήξιμο των ποδιών, ή απλά κούραση:

Ἄγαθόν δέ καί σπόγγος μαλθακός, μέγας, ἐξ ὕδατος θερμοῦ
πεπιεσμένος προστίθεσθαι (*Περί διαίτης ὀξέων* 7.7).

Ο Ιπποκράτης περιγράφει τη διαδικασία με την οποία θεράπευαν τους ρινικούς πολύποδες: ένα μικρό μακρόστενο κομμάτι σπόγγου στριβόταν ώστε να πάρει σχήμα σπείρας και τυλιγόταν με λεπτή κλωστή, για να σταθεροποιηθεί. Ύστερα το έβαζαν μέσα στο ρουθούνι και το τραβούσαν από το στόμα με μια βελόνη, ώστε να συμπαρασύρει και τον πολύποδα:

Σπόγγιον καταταμών στρογγύλον καί ποιήσας οἶον σπείραν
κατειλίξαι λίνω αἰγυπτίῳ καί ποιῆσαι σκληρόν. Εἶναι δέ μέγεθος
ὥστε ἐπαρτίζειν ἐς τόν μυκτῆρα ... ράβδον λαβῶν κασσιτερίνην
λεπτήν ... τόν λίνον ἔλκειν ... ἐστ' ἄν ἐξειρύσης τόν πώλυπον
(*Περί νόσων* 2.33.5.7).

Στα έργα *Περί αίμορροϊδων* και *Περί συρίγγων* δίνει λεπτομερείς οδηγίες για τη χρήση σπόγγων βρεγμένων στο μέλι ή το λάδι στη θεραπεία αιμορροϊδων, συριγγίων και πρόπτωσης του εντέρου. Απαραίτητη ήταν και χρήση τους κατά τη διενέργεια κλυσμάτων για τη συγκράτηση του υγρού μέσα στο έντερο:

Εἶτα, βύσας τὴν ἔδρην σπόγγω, καθήσω ἐν ὕδατι θερμῷ κατέχων τὸ κλύσμα, καὶ ἦν δέξεται τὸ κλύσμα ὑγιῆς γίνεται (*Περὶ νοῦσων* 3.14.22).

Ακόμη, διάφορες γυναικολογικές ασθένειες και παθήσεις, όπως φλεγμονές, πρόπτωση και πόνοι της μήτρας, αιμορραγίες, αντιμετωπίζονταν με τη βοήθεια σπόγγων, που πολλές φορές τους έκαιγαν μαζί με άλλα υλικά, για να κάνουν υποκαπνισμούς:

Φώκης τῆς πυτίης τὸ δέρμα κόψας λείον καὶ σπόγγον καὶ βρύα ὁμοῦ λεία μίξας, τῷ ἐλαίῳ τῆς φώκης περιποήσας, ὑποθυμιῆν (*Περὶ γυναικείης φύσιος* 34.31).

Αλλά και σε μια ακόμη περίπτωση αναφέρεται η παρασκευή φαρμάκου με υγρή μορφή, που λαμβανόταν από το στόμα: ψημένος και κονιορτοποιημένος σπόγγος αναμεμιγμένος με κρασί δινόταν για τον περιορισμό της ακατάσχετης αιμορραγίας στις γυναίκες:

Ἦν δέ πολυχρόνιος ὁ ῥόος γένηται, σπόγγος κατακαεὶς ἀρήγει, τρίβειν δέ λείον τὸν σπόγγον καὶ ξύν οἴνω διδόναι εὐώδει (*Περὶ γυναικείων* 192.34).

Στις πολεμικές επιχειρήσεις

Ακόμη και στον πόλεμο οι σπόγγοι μπορούσαν να είναι πολύ χρήσιμοι. Όπως περιγράφει χαρακτηριστικά ο Φίλων στο έργο του *Παρασκευαστικά και Πολιορκητικά* (99.25), βρεγμένοι σπόγγοι σε νερό ή ξίδι τοποθετούνταν μαζί με φύκια μέσα σε δίχτυα ή προβιές προβάτων και κάλυπταν τις πολεμικές μηχανές, για να αποτρέψουν την ανάφλεξη. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (*Των περί τα ζώα ιστοριῶν* 548β1), οι *αχίλλειοι* σπόγγοι τοποθετούνταν μέσα από περικεφαλαίες και περικνημίδες, για να απορροφούν τους κραδασμούς στη μάχη.

Σε καιρό πολέμου, με καλά στραγγισμένο σπόγγο έβρεχαν γράμματα γραμμένα με αόρατο μελάνι για να διαβαστούν. Το μελάνι αυτό, που χρησιμοποιούσαν για λόγους ασφαλείας, προερχόταν από έκκριμα βαλανιδιάς που ήταν ορατό όταν διαλυόταν στο νερό, γινόταν όμως αόρατο όταν στέγνωσε (*Φίλων, Παρασκευαστικά και Πολιορκητικά* 102.35).

Εικ. 5. Αγγείο διακοσμημένο με το λεγόμενο «μοτίβο σπόγγου» (αποτυπώματα μικρού σπόγγου βυθισμένου σε χρώμα με ένα ραβδί).
Ανάκτορο Κνωσού, 1800-1700 π.Χ.

Στην τέχνη

Σημαντική θέση κατείχαν οι σπόγγοι και στην τέχνη, αφού χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλεία για τη δημιουργία μιας πολύ ιδιαίτερης ζωγραφικής διακόσμησης σε αγγεία της παλαιοανακτορικής περιόδου στη Μινωική Κρήτη: ένα μικρό κομμάτι σπόγγου στερεωμένο επάνω σε ραβδί βυθιζόταν σε χρώμα και παρήγαγε το λεγόμενο μοτίβο σπόγγου (sponge pattern) επάνω σε μια επιφάνεια.

Οι σπόγγοι σε μεταφορές, παρομοιώσεις και συμβολισμούς

Συχνά ο όρος *σπογγώδης* ή *σπογγοειδής* απαντά στα αρχαία κείμενα για να χαρακτηρίσει όργανα του σώματος, όπως οι πνεύμονες, ο σπλήνας και οι μαστοί που παρουσιάζουν πορώδη, ελαστική και συμπιεστή υφή. *Σπόγγοι* ονομάζονται χαρακτηριστικά οι αμυγδαλές, ακριβώς λόγω της υφής τους. Από τον Αριστοτέλη, επίσης, μαθαίνουμε ότι η μέγιστη διάσταση των αλιευόμενων σπόγγων αποτελούσε μονάδα μεγέθους για συγκρίσεις.

Οι σπόγγοι χρησιμοποιήθηκαν εύστοχα σε παρομοιώσεις και μεταφορές που επιχειρούν να περιγράψουν κάποιες ανθρώπινες συμπεριφορές ή καταστάσεις. Έτσι, ο Πλούταρχος παρομοιάζει τον άνθρωπο που διάγει άπρακτη ζωή, παραμένοντας στο σπίτι χωρίς ενδιαφέροντα, με σφουγγάρι που νεκρώνεται, επειδή ζει σε αδιατάρακτα νερά.

Ἐπεὶ δὲ μεθῆκεν ἑαυτὸν εἰς βίον ἄπρακτον καὶ δίαιταν οἰκουρόν
καὶ ἄφροντιν, ὥσπερ οἱ σπόγγοι ταῖς γαλήναις ἐννεκρωθεὶς καὶ
καταμαρανθεὶς..... (*Εἰ πρεσβυτέρω πολιτευτέον* 792B10).

Συγκλονιστική, τέλος, είναι η φράση που βάζει ο Αισχύλος στα χείλη της Κασσάνδρας, κόρης του βασιλιά της Τροίας Πρίαμου, όταν εκείνη μεταφέρεται αιχμάλωτη από τον Αγαμέμνονα στις Μυκήνες (*Αγαμέμνων* 1329):

Ἴὼ βρότεια πράγματα, εὐτυχοῦντα μὲν σκιᾶ τις ἂν πρέψειεν. Εἴ δὲ
δυστυχοῖ, βολαῖς ὑγρῶσσων σπόγγος ὤλεσεν γραφήν...

που σημαίνει:

Ω, η θνητότητα! Σε καιρούς ευτυχίας ο άνθρωπος δεν είναι παρά μια σκιά. Κι η δυστυχία όταν έρχεται σαν ένα υγρό σφουγγάρι σβήνει κάθε ίχνος του....